

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ЛИСЕЦЬКИЙ ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 343.123.1

СЛІДЧИЙ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Климчук Михайло Павлович,
Національна академія внутрішніх справ,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем експертно-криміналістичного забезпечення

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
Татаров Олег Юрійович,
Правова корпорація «Татаров, Фаринник, Головка»,
старший партнер

кандидат юридичних наук, доцент

Бояров Віктор Іванович,
Академія адвокатури України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

Захист відбудеться «25» червня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «25» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси реформування в Україні правових та організаційних засад системи кримінальної юстиції актуалізують цільові дослідження проблем функціонування органів досудового розслідування, діяльність яких ще не повною мірою відповідає визнаним міжнародним стандартам захисту прав і свобод людини. Запровадження принципу змагального кримінального судочинства, з огляду на положення Конституції України (п. 4 ч. 1 ст. 129) та КПК України (ст. 22), визначає необхідність подальшого законодавчого удосконалення процесуального статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження з боку обвинувачення, а також розподілу кримінальних процесуальних повноважень між суб'єктами доказування.

Поряд зі слідчими підрозділами Національної поліції України (найбільш чисельна структура в системі національного досудового розслідування, до підслідності якої належать майже 98,0 % усіх кримінальних правопорушень) сучасна система органів досудового розслідування, що визначена ст. 38 КПК України, включає в себе низку новостворених суб'єктів (органи державного бюро розслідувань, підрозділи детективів і внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України). Закріплення в КПК України статусу слідчого (п. 17 ст. 3) та покладання на нього обов'язків, передбачених ст. 40 КПК України, зумовили потребу розгляду його процесуальних функцій і повноважень, структури та змісту діяльності в кримінальному процесі в умовах змагальності сторін.

Держава здійснює пошук «оптимальної» моделі структурно-функціональної побудови слідчих та оперативних підрозділів. Національна поліція України проводить експеримент щодо запровадження новітніх форм і методів роботи шляхом об'єднання зазначених суб'єктів в одному структурному підрозділі (з розслідування особливо тяжких злочинів), а також диференціації кримінального процесуального навантаження на органи досудового розслідування. Однак на рівень та якість діяльності слідчих підрозділів впливає низка негативних факторів, зокрема: недосконалість певних положень кримінального процесуального законодавства (унесені останніми роками зміни і доповнення до КПК мали здебільшого вибірково безсистемний характер); неналежний стан взаємодії окремих служб (передусім на місцевому рівні); перевантаження слідчих підрозділів (середнє навантаження становить 130–140 проваджень на одного слідчого); поступове «розмивання» професійних кадрів (понад 50,0 % слідчих Національної поліції мають стаж роботи до трьох років). Зазначені та інші чинники обумовлюють своєчасність теоретичної розробки питань, пов'язаних з поглибленим аналізом проблем процесуального статусу слідчого, оскільки від їх вирішення залежить удосконалення правової регламентації і практики усієї кримінальної процесуальної діяльності, а також здійснення правосуддя.

У теорії кримінального процесу питання щодо удосконалення інституту суб'єктів досудового розслідування в різні часи досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці, зокрема: Ю.І. Азаров, Ю.П. Аленін, І.В. Басиста, О.В. Баулін, Р.С. Белкін, Р.М. Білоконь, В.І. Бояров, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, В.П. Даневський, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, М.П. Климчук, О.П. Кучинська, О.І. Литвинчук, Л.М. Лобойко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, Г.М. Мамка, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.В. Назаров, Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, В.О. Попелюшко, І.В. Рогатюк, В.В. Рожнова, Р.Ю. Савонюк, Д.Б. Сергєєва, С.М. Смоков, А.Б. Соловійов, С.М. Стахівський, О.Ю. Татаров, В.М. Тertiшник, Л.Д. Удалова, Л.В. Черечукіна, Ю.М. Черноус, В.І. Фаринник, П.В. Цимбал, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.О. Юхно, О.Г. Яновська та ін.

Водночас, незважаючи на значний вклад згаданих учених у розроблення зазначеної проблематики, не здійснено комплексного дослідження поняття і структури кримінального процесуального статусу та функцій слідчого як суб'єкта кримінального провадження, особливостей реалізації ним процесуальних повноважень щодо виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень як самостійно, так і у взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження, з унесенням науково обґрунтованих пропозицій до нормативно-правових актів, а також стосовно проведення в системі правоохоронних органів заходів організаційного характеру. Зазначене обумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначає його структуру і зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджується зі Стратегією національної безпеки України, затвердженою Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, ґрунтується на положеннях Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм КПК України (наказ МВС України від 8 серпня 2012 р. № 685), відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2013 р. № 28).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 25 листопада 2014 р. (протокол № 22) та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1132, 2014 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертації є розроблення положень теоретичного і практичного характеру, що розкривають зміст і правову сутність статусу слідчого в кримінальному процесі України, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі задачі:

- з'ясувати поняття і структуру правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження;
- висвітлити історію розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження;
- визначити правову природу функцій слідчого, систематизувати повноваження слідчого відповідно до запропонованої концепції його процесуальних функцій;
- надати характеристику кримінальних процесуальних функцій слідчого;
- висвітлити наукові підходи до поняття і структури предмета відання слідчого;
- охарактеризувати обсяг та межі предмета відання слідчого;
- розкрити особливості реалізації слідчим процесуальних повноважень щодо проведення процесуальних дій;
- окреслити повноваження слідчого щодо прийняття та реалізації процесуальних рішень;
- розробити пропозиції щодо внесення змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства з метою удосконалення статусу і повноважень слідчого як суб'єкта кримінального провадження.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які складаються в процесі реалізації слідчим процесуальних повноважень у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – слідчий як суб'єкт кримінального провадження.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становлять методи і прийоми наукового пізнання. Їх застосування обумовлено системним підходом, який дає можливість розглядати проблеми дослідження в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. *Історико-правовий метод* використано для з'ясування генези розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження (підрозділ 1.2). *Метод системного аналізу*, а також *системно-структурний* і *формально-логічний методи* дали можливість розкрити сутність процесуального статусу слідчого судді у кримінальному провадженні, визначити його повноваження в кримінальному процесі (у всіх розділах дисертації). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для порівняльного аналізу вітчизняного кримінального процесуального закону із законодавством інших країн з питань, що стосуються предмета відання та повноважень слідчого (підрозділи 3.1, 3.2). *Методи статистичного й документального аналізу* використано для виявлення позитивних і негативних тенденцій при розгляді функцій, предмета відання та повноважень слідчого (розділи 2, 3). *Методи моделювання* і *прогнозування* застосовано для формування пропозицій стосовно вдосконалення окремих положень КПК України, що регулюють порядок діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження (підрозділ 1.1, розділ 3). *Соціологічний та статистичний методи* застосовано у процесі анкетування слідчих і дослідження матеріалів кримінальних проваджень й узагальнення отриманих результатів (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнені результати опитування 184 слідчих Національної поліції України з Житомирської, Київської, Кіровоградської, Сумської, Черкаської, Чернігівської областей та м. Києва за 2016, 2017 роки; результати соціологічного опитування слідчих у межах Проекту Європейського Союзу «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні (травень, червень 2016 р.); рішення Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України; узагальнена практика та інформаційні листи Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; аналітичні матеріали МВС та Національної поліції України, офіційні дані Державної служби статистики України, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній юридичній науці комплексним монографічним дослідженням, у якому з урахуванням норм вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування досліджено процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального провадження. На основі дисертації сформульовано низку нових концептуальних у теоретичному розумінні та важливих для юридичної практики положень і висновків, які виносяться на захист. Зокрема:

вперше:

– на основі теорії множинності запропоновано розподіл процесуальних функцій слідчого на головну (досудового розслідування) та похідні, спрямовані на вирішення підпорядкованих головній функції завдань (обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, кримінального переслідування, роз'яснювальна, профілактична);

– відповідно до запропонованої концепції процесуальних функцій, обґрунтовано і визначено рівні повноважень слідчого: 1) що обумовлені його процесуальним статусом як представника органу досудового розслідування (починати досудове розслідування; доручати відповідним оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження); 2) як суб'єкта доказування (безпосереднє проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також звернення з відповідними клопотаннями до слідчого судді); 3) як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення (повідомляти за погодженням з прокурором особі про підозру, складати за результатами розслідування обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру);

– обґрунтовано необхідність покладення на прокурора особистої відповідальності за своєчасність погодження письмового повідомлення про підозру в порядку ст. 277 КПК України шляхом встановлення термінів ознайомлення з його змістом;

удосконалено:

– наукові підходи до періодизації історичного розвитку інституту досудового провадження, генезису сучасної структурно-функціональної моделі досудового слідства;

– поняття предмета відання слідчого як сфери кримінальних процесуальних відносин, що починається з приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а завершується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або звільнення особи від кримінальної відповідальності, полягає у здійснюваній в установленому порядку кримінальній процесуальній діяльності органу досудового розслідування, а також охоплює правовідносини, що виникають з приводу цієї діяльності між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження;

– поняття процесуальних рішень слідчого як індивідуальних правових актів, в яких слідчий, у межах своєї компетенції, у визначеному законом порядку та процесуальній формі, на підставі юридичних норм і встановлених обставин кримінального провадження, дає індивідуально-владні приписи, або ініціює їх з метою вирішення завдань досудового розслідування;

– наукові погляди на класифікацію процесуальних рішень слідчого, які можуть прийматись виключно за ініціативою слідчого, рішень інших суб'єктів, мати альтернативний характер;

– варіанти законодавчого закріплення оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора про відмову в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення;

дістало подальший розвиток:

– дефініції «правовий статус слідчого», «процесуальні функції слідчого», «компетенція слідчого», «процесуальні дії», «процесуальні рішення»;

– аргументація доцільності оформлення відповідною постановою процесуального рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування та про повідомлення особі про підозру;

– наукове бачення перспектив законодавчого удосконалення правового статусу слідчого в системі Національної поліції України, закріплення гарантій його процесуальної незалежності на основі чіткого закріплення повноважень слідчого, керівника органу досудового розслідування, прокурора та суду (слідчого судді) щодо реалізації ними процесуальних функцій контролю та нагляду в досудовому провадженні;

– теоретичне обґрунтування необхідності внесення змін та доповнень до КПК України стосовно віднесення слідчого, керівника органу досудового розслідування до «нейтральних» учасників кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3); підсилення процесуальної самостійності слідчого (ч. 1, 5 ст. 40); наділення слідчого профілактичною функцією (ч. 2 ст. 40); уніфікації юридичної термінології при визначенні підслідності кримінальних проваджень (ч. 5 ст. 218); тлумачення законодавчих приписів щодо використання

у кримінальному провадженні належних доказів (ч. 1 ст. 214); позбавлення органів Державної кримінально-виконавчої служби України невластивої їм функції досудового розслідування (ст. 216).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України);

– *правозастосовній діяльності* – при розробленні й удосконаленні відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій з питань, пов'язаних із реалізацією слідчим повноважень у кримінальному провадженні (акт Головного слідчого управління Національної поліції України);

– *освітньому процесі та науково-дослідній діяльності* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять зі слухачами та курсантами за напрямом «Право» з навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Управління підрозділами досудового слідства», розробленні методичних рекомендацій з питань організації досудового розслідування (акти Національної академії внутрішніх справ).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, викладені положення, що виносяться на захист, розроблені особисто автором В опублікованих у співавторстві працях власні теоретичні розробки дисертанта становлять не менше 50,0 %. Наукові ідеї та висновки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дослідженні, оприлюднено на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях та засіданні круглого столу, зокрема: «Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України» (м. Київ, 12 березня 2015 р.); «Наукове забезпечення досудового розслідування» (м. Київ, 8 липня 2016 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 24 листопада 2016 р.); «Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці» (м. Київ, 16-17 грудня 2016 р.); «Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 21 квітня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (м. Львів, 1 грудня 2017 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено в 14 публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому періодичному виданні, сім тез виступів на науково-практичних конференціях і круглому столі та одні методичні рекомендації.

Структура дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (359 найменувань на 35 сторінках) і чотирьох додатків на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст – 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, ступінь її наукової розробки, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологію та емпіричну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їх апробацію.

Розділ 1 «Теоретичні засади діяльності слідчого в кримінальному провадженні» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Поняття і структура правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження»* здійснено комплексний теоретичний аналіз правового становища слідчого з огляду на сучасні кримінальні процесуальні доктрини.

На основі аналізу результатів досліджень учених-процесуалістів (О. В. Бауліна, Р. М. Білоконя, О. А. Ляша, В. Т. Нора, Д. П. Письменного, О. Ю. Татарова, Л. Д. Удалової та ін.) встановлено, що правовий статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального права та змістовно містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності та обґрунтованості діяльності; юридична відповідальність.

Акцентовано увагу на системі кримінальних процесуальних гарантій законності та обґрунтованості кримінальної процесуальної діяльності слідчого в досудовому розслідуванні, яку утворюють у комплексі засади кримінального процесу, кримінальна процесуальна форма, процесуальна самостійність, можливість застосування заходів кримінального процесуального примусу, право на оскарження дій і рішень слідчого, відомчий та судовий контроль, прокурорський нагляд.

Відповідно до КПК України, гарантіями процесуальної самостійності слідчого визначено: особисту відповідальність слідчого за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40); свободу оцінки доказів (ч. 1 ст. 94); право давати доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40); право звернутися до керівника органу досудового розслідування у випадках відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 3 ст. 40); обов'язковість виконання законних вимог та

процесуальних рішень слідчого органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, службовими особами, іншими фізичними особами (ч. 5 ст. 40).

Констатовано, що процесуальна самостійність слідчого кореспондується з повноваженнями керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого судді і має відносний характер, відображається в ініціативі слідчого здійснювати вибір місця, часу, способу збирання, одержання доказів, визначати доцільність, порядок та послідовність проведення процесуальних дій. Встановлено, що категорію «процесуальна самостійність слідчого» слід розглядати у двох аспектах: самостійність слідчого як дослідника (з моменту початку досудового розслідування) і самостійність слідчого як суб'єкта сторони обвинувачення (з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення).

Співставлення результатів проведених у різні періоди експериментів із запровадження в Україні «вертикального» підпорядкування слідчих підрозділів на той час органів внутрішніх справ (1989, 2002–2003, 2011–2012 рр.) спонукало вчених до внесення різних варіантів реформування досудового провадження, посилення процесуальної самостійності і незалежності слідчого апарату від адміністративного впливу. Удосконалено наукову аргументацію щодо доцільності делегування функції досудового розслідування за зареєстрованими заявами і повідомленнями про нетяжкі злочини співробітникам оперативних та інших підрозділів правоохоронних органів (на кшталт «поліцейського дізнання» у Франції, ФРН, Чехії та багатьох інших європейських країнах), що підтримує 63,0 % опитаних правоохоронців, а також запровадження інституту детективів (поєднання функцій слідчих та співробітників оперативних підрозділів) з метою спрощення їх взаємодії, економії ресурсів, підвищення ефективності збирання доказів та розкриття кримінальних правопорушень на основі відповідальності кожного із суб'єктів розслідування за кінцевий результат (79,0 % респондентів).

У підрозділі 1.2 «Гене́за розвитку уявлень про слідчого як суб'єкта кримінального провадження» здійснено ретроспективний аналіз законодавчого розвитку інституту слідства, досліджено особливості утвердження системи органів досудового розслідування в Україні.

Визначено генезу розвитку пріоритетного напрямку діяльності слідчого (його головної функції) таким чином: 1) функція щодо попереднього дослідження обставин злочину під контролем суду (Установа судових слідчих, Статут кримінального судочинства, Литовські статuti, КПК УРСР 1922 р.); 2) поєднання функцій обвинувачення, захисту й вирішення справи під наглядом прокурора (КПК УРСР 1923 р., КПК УРСР 1960 р.); 3) функція обвинувачення (п. 19 ст. 3 чинного КПК України).

На основі дослідження сутності й змісту діяльності слідчого на різних історичних етапах розвитку кримінального процесу України, а також аналізу окремих наукових доктрин доведено, що у вітчизняному праві слідчі органи (їхні повноваження, функції, ознаки) набували правового визнання на кожному

етапі суспільного розвитку й залежали від рівня розвитку правових норм і механізмів їх реалізації. Нині продовжується пошук оптимальної, наближеної до європейської моделі органів досудового розслідування з метою виконання завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України.

Для вдосконалення механізму реалізації слідчим поставлених перед ним завдань, функцій і повноважень обґрунтовано доцільність внесення змін до кримінального процесуального законодавства: зокрема до ст. 40 КПК України «Слідчий органу досудового розслідування», помінявши місцями її першу та п'яту частини; виключити зі ст. 216 КПК України фразу «Слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України», позбавивши таким чином органи ДКВС не властивої їм функції досудового розслідування.

Розділ 2 «Функції слідчого як суб'єкта кримінального провадження» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Поняття і види кримінальних процесуальних функцій слідчого»* проаналізовано основні напрями діяльності слідчого за кримінальним процесуальним законодавством України.

Зазначено, що для характеристики процесуальних функцій істотно важливим є те, що вони: по-перше, закріплені в законі як певні види, напрями процесуальної діяльності; по-друге, виокремлюються з усієї процесуальної діяльності як основні, оскільки кожна з них безпосередньо пов'язана з реалізацією завдань кримінального провадження; по-третє, здійснюються уповноваженими суб'єктами. Зазначено, що процесуальні функції слідчого є своєрідною сполучною ланкою між завданнями судочинства і правовим становищем слідчого. Водночас наголошено, що законодавче віднесення слідчих до сторони обвинувачення створює ризики суб'єктивізму під час складання обвинувальних актів, доведення кримінальних проваджень до суду з метою виконання планів і нормативів по роботі.

Відповідно до запропонованої концепції процесуальних функцій, обґрунтовано і визначено рівні повноважень слідчого: що обумовлені його процесуальним статусом як органу досудового розслідування, як суб'єкта доказування, як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення.

Аргументовано, що основною (пріоритетно-орієнтованою) у діяльності слідчого є функція досудового розслідування. Похідні від неї функції – обвинувачення, сприяння захисту, вирішення кримінального провадження по суті, роз'яснювальна, профілактична, що спрямовані на вирішення додаткових (супутніх) завдань і не можуть реалізовуватись поза межами основної функції слідчого – досудового розслідування.

У підрозділі 2.2 *«Характеристика кримінальних процесуальних функцій слідчого в умовах реалізації нового КПК України»* здійснено аналіз системи процесуальних функцій слідчого, що дало змогу найбільш повно уявити його роль у виконанні завдань кримінального провадження відповідно до положень оновленого кримінального процесуального законодавства.

Функцію обвинувачення визначено як сукупність процесуальних дій, спрямованих на викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, застосування до неї заходів справедливого покарання, або як діяльність, що передбачає викриття й засудження винуватого у вчиненні кримінального правопорушення. Спеціальним інститутом, що призначений матеріалізувати висновок слідчого про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, є повідомлення про підозру. Його застосування й утворює функцію обвинувачення.

Наголошено на тому, що функція сприяння захисту в діяльності слідчого полягає в прийнятті процесуальних рішень, які реабілітують обвинуваченого (підозрюваного) або містять висновок про наявність обставин, що пом'якшують його відповідальність, тобто в недопущенні безпідставної підозри (обвинувачення) у вчиненні кримінального правопорушення.

Зроблено висновок, що віднесення слідчого та керівника органу досудового розслідування до учасників сторони кримінального провадження з боку обвинувачення є штучним, оскільки викликане формальним закріпленням в КПК України засади змагальності, яка за задумом законодавця поширюється і на досудове розслідування. Хоча у процесі досудового розслідування, у якому переважають елементи розшукового процесу, провідну роль, як і раніше, відіграє слідчий, головне призначення якого під час здійснення досудового розслідування полягає в забезпеченні можливості ефективного розгляду матеріалів кримінального провадження судом.

Для підтвердження правового статусу слідчого обґрунтовано доцільність видалення його з переліку учасників з боку сторони обвинувачення шляхом внесення відповідних змін до КПК України (прибрати слова «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 ч. 1 ст. 3, натомість додати вказаних осіб до переліку учасників кримінального провадження, зазначених у п. 25 ч. 1 ст. 3). Згідно з результатами опитування, лише 8,0 % респондентів (слідчих органів Національної поліції України) підтримали позицію щодо віднесення законодавцем слідчого до учасників, які виконують лише функцію обвинувачення. Натомість переважна більшість (92,0 %) вважають, що поряд із функцією обвинувачення слідчий виконує й інші функції.

Обґрунтовано необхідність наділення слідчого профілактичною функцією шляхом доповнення ч. 2 ст. 40 КПК України окремим пунктом такого змісту: «9) уживати заходів щодо виявлення обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, шляхом винесення відповідного клопотання». Переважна більшість опитаних слідчих (87,0 %) вважає невиправданим позбавлення слідчого цієї функції.

Розділ 3 «Предмет відання та повноваження слідчого» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Поняття і структура предмета відання слідчого»* зазначено, що органи досудового розслідування, прокуратури і суду мають у кримінальному процесі чітко окреслений законом предмет відання, до якого належать об'єкти їх впливу. Останні традиційно пов'язують із повноваженнями

зазначених суб'єктів щодо можливості активної участі у кримінальному провадженні.

Запропоновано розглядати компетенцію слідчого в таких значеннях, як: 1) визначені повноваження, делеговані слідчому, якими він повинен володіти та професійно грамотно використовувати їх; 2) знання професійного спрямування, інформаційний ресурс, якими володіє слідчий; 3) вимоги до слідчого в процесі освітньої підготовки його як кваліфікованого фахівця-юриста. До основних ознак компетенції слідчого належать: 1) сукупність державно-владних повноважень, делегованих слідчому як службовій особі; 2) сферу правових знань, якими володіє слідчий як суб'єкт кримінального провадження; 3) уміння оперувати спеціальними знаннями, набутими слідчим під час підготовки і підвищення кваліфікації у вищих закладах освіти; 4) наявність практичного досвіду в сфері кримінальних процесуальних відносин. До основних складових компетенції слідчого належать кримінальна процесуальна функція, предмет відання та владні повноваження.

Встановлено, що предмет відання слідчого охоплює сферу суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, які розпочинаються внаслідок вчинення кримінального правопорушення, що вимагає від слідчого реалізації процесуальних повноважень з метою виконання завдань кримінального провадження. Кримінальний процесуальний елемент предмета відання також пов'язаний зі злочином та з характеристикою окремих елементів його складу. Чинне законодавство визначає предмет відання суб'єктів, що ведуть кримінальний процес, через поняття підслідності, яка пов'язана з компетенцією (правами та обов'язками), оскільки остання впливає на початок кримінального провадження щодо певного правопорушення, а предмет відання є складовою характеристикою компетенції.

Наголошується на тому, що в окремих випадках законодавчо визначений предмет відання (коло визначених питань, в якому має бути обізнаний слідчий як спеціаліст у певній галузі) може коригуватися всередині відповідного органу шляхом запровадження спеціалізації посадових осіб щодо досудового розслідування.

У підрозділі 3.2 «Обсяг та межі предмета відання слідчого» уточнено визначення обсягу предмета відання слідчого у кримінальному провадженні, подане М.С. Городецькою, як сукупності відносин у матеріальному та соціальному середовищі, що пов'язані з учиненим кримінальним правопорушенням та підлягають впливу слідчого, відповідно до його компетенції. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого характеризується кількістю підслідних йому кримінальних проваджень.

Констатовано, що, на відміну від порядку визначення підслідності (ст. 216 КПК України), законодавчо не визначено процесуальний порядок передачі кримінальних проваджень від одного слідчого до іншого. Адже обставини, які впливають на зміну підслідності, може бути виявлено вже в процесі розслідування кримінального правопорушення. Наголошено, що процесуальним документом, на підставі якого матеріали кримінальних

проваджень передаються від одного органу досудового розслідування до іншого, є відповідна постанова прокурора. Акцентовано увагу на тому, що зміна підслідності автоматично зумовлює зміну прокурора – процесуального керівника.

З метою впорядкування термінів, використаних у нормах, що визначають питання підслідності кримінальних проваджень, обґрунтовано доцільність викладення ч. 5 ст. 218 КПК України в такій редакції: «5. Питання про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня. Питання про підслідність у кримінальному провадженні, яке може належати до підслідності Національного антикорупційного бюро України, вирішує Генеральний прокурор або його заступник».

Виокремлено та проаналізовано причини, які, на думку опитаних слідчих, перешкоджають ефективній діяльності детективів Національного антикорупційного бюро України, зокрема: «специфічність» підслідній їм категорії кримінальних правопорушень (73,0 %); недостатній професіоналізм (41,0 %) та методичне забезпечення (22,0 %). Констатовано хибність практики визнання судами недопустимими доказами, які отримані перед зміною підслідності у встановленому законом порядку та в законний спосіб. Насамперед, зазначені обставини можуть суттєво вплинути на ефективність діяльності новостворених органів досудового розслідування, до підслідності яких належить виключне право розслідування корупційних злочинів. Обґрунтовано необхідність подання ч. 1 ст. 214 КПК України в такій редакції: «Не підлягають внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про обставини, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, щодо яких прийнято рішення про закриття кримінального провадження або існує вирок суду по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили. Виключне право на здійснення таких дій мають слідчі органів державного бюро розслідувань України та детективи Національного антикорупційного бюро України».

У підрозділі 3.3 «Повноваження слідчого щодо процесуальних дій» зазначено основні недоліки, виявлені під час участі слідчого у проведенні процесуальних дій, та запропоновано законодавчі шляхи її вирішення.

Констатовано, що повноваження слідчого стосовно проведення ним процесуальних дій реалізуються у формі правовідносин активного типу та включають у себе слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру, повноваження щодо подання та вирішення скарг і клопотань, закінчення досудового розслідування тощо.

З метою недопущення ситуацій втручання у процесуальну діяльність слідчого обстоюється позиція, за якої слідчий суддя, визначаючи суб'єкта виконання ухвали про проведення слідчої (розшукової) дії, зазначатиме, що «...слідчий (прокурор), уповноважений за цим кримінальним провадженням проводити досудове розслідування», не називаючи конкретного прізвища, імені та по батькові слідчого, прокурора, на яких покладається безпосередній обов'язок виконання цього рішення.

Обґрунтовано, що повідомлення про підозру є сукупністю процесуальних дій, які характеризують інститут повідомлення про підозру, а не окремим процесуальним рішенням (94,0 % опитаних слідчих підтримали зазначену тезу).

У підрозділі 3.4 «Повноваження слідчого щодо процесуальних рішень» підкреслено, що діяльність слідчого як уповноваженого суб'єкта з розслідування кримінальних правопорушень пов'язана з прийняттям ним певних рішень і оформленням їх у вигляді кримінальних процесуальних документів. У рішеннях формалізуються повноваження слідчого, що становлять основу його кримінальної процесуальної компетенції.

Визначено рішення, які слідчий уповноважений приймати на стадії досудового розслідування. Встановлено, що процесуальні рішення слідчого можуть прийматись виключно за ініціативою слідчого; за ініціативою інших його учасників; мати альтернативний характер.

Наголошено, що відповідальність за прийняття слідчим відповідного рішення повинна поширюватись не тільки на слідчого як на виконавця відповідних процесуальних рішень, а й на інших суб'єктів владних повноважень – керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого суддю, які «причетні» до прийняття рішення прямо (безпосередньо приймають його) чи опосередковано (здійснюють контрольні-наглядові функції). Насамперед, це стосується тих випадків, коли таке рішення приймають зазначені суб'єкти.

Розвинуто наукову думку щодо необхідності оформлення у вигляді постанови внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, а також повідомлення про підозру. З метою вирішення ситуацій, коли прокурор зволікає з погодженням письмового повідомлення про підозру, не ставлячи слідчого до відома про причини такого ігнорування, запропоновано викласти ч. 1 ст. 277 КПК України в такій редакції: «1. Письмове повідомлення про підозру складає прокурор або слідчий за погодженням з прокурором. У разі незгоди прокурора зі складеним повідомленням про підозру він, не пізніше 72 годин повинен письмово повідомити про це слідчого, навівши мотиви такої відмови». Надано аргументи щодо закріплення в КПК України права слідчого самостійно оскаржувати протягом встановлених законом строків до прокуратури вищого рівня відмову прокурора в погодженні поданого йому клопотання слідчого (зазначену думку поділяють 82,0 % опитаних слідчих).

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення конкретного наукового завдання, суть якого полягає в комплексному дослідженні правового статусу слідчого у кримінальному провадженні, на основі чого отримано нові обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, до найважливіших з яких належать такі:

1. Дослідження інституту слідчого в кримінальному процесі України дало можливість отримати загальне уявлення про правовий статус слідчого, що являє собою встановлену нормами кримінального процесуального права

сукупність таких елементів, як функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності), завдання, повноваження (права та обов'язки), процесуальна самостійність, гарантії законності й обґрунтованості діяльності, юридична відповідальність. У реформуванні органів досудового розслідування головним є вдосконалення організаційної та функціональної структури слідчого апарату, зокрема органів Національної поліції України. Його створення потребує вироблення механізму призначення керівника, формування відповідних підрозділів та визначення їх місця в системі кримінальної юстиції з чітким розподілом повноважень, а також забезпечення гарантій незалежності слідчих від інституцій влади з одночасним забезпеченням принципу верховенства права та суворого громадського контролю.

2. Розгляд історії становлення і розвитку інституту слідчого як суб'єкта кримінального провадження на території сучасної України дав можливість визначити законодавчу ретроспективу розвитку його основного напрямку діяльності (тобто функції) таким чином: 1) функція попереднього дослідження обставин злочину під контролем суду (Установа судових слідчих, Статут кримінального судочинства, Литовські статuti, КПК УРСР 1922 р.); 2) поєднання функцій обвинувачення, захисту і вирішення справи під наглядом прокурора (КПК УРСР 1923 р., КПК УРСР 1960 р); 3) функція обвинувачення (п. 19 ст. 3 КПК України).

3. Для характеристики природи процесуальних функцій слідчого істотно важливим є те, що вони закріплені в законі як певні види, напрями його процесуальної діяльності, пов'язані з реалізацією завдань кримінального провадження, і здійснюються слідчим у межах його владних повноважень. На основі теорії множинності розроблено авторську класифікацію процесуальних функцій слідчого, що включає в себе основну (пріоритетно-орієнтовану) функцію – досудового розслідування та похідні функції, спрямовані на вирішення додаткових (супутніх) завдань, і не можуть суперечити основній функції. До них належать функції обвинувачення; сприяння захисту; роз'яснювальна; профілактична; вирішення кримінального провадження по суті.

4. Відповідно до запропонованої концепції процесуальних функцій, повноваження слідчого охарактеризовані за трьома рівнями: 1) що обумовлені його процесуальним статусом як органу досудового розслідування (починати досудове розслідування; доручати відповідним оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження); 2) як суб'єкта доказування (безпосереднє проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також звернення з відповідними клопотаннями до слідчого судді); 3) як сторони кримінального провадження з боку обвинувачення (повідомляти за погодженням з прокурором особі про підозру, складати за результатами розслідування обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру). Наведено аргументи на користь того, що доречніше регламентувати

статус слідчого як нейтрального (неупередженого) учасника, який покликаний забезпечувати реалізацію засади змагальності на стадії досудового розслідування.

5. У результаті аналізу поняття «предмет відання слідчого» зроблено висновок, що це сфера суспільних (кримінальних процесуальних) відносин, яка починається з приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, а завершується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або звільнення особи від кримінальної відповідальності, полягає у здійсненій в установленому порядку кримінальній процесуальній діяльності органу досудового розслідування, а також охоплює правовідносини, що виникають з приводу цієї діяльності між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження. Предмет відання є складовою правової категорії «компетенція». Оскільки під час досудового розслідування функцію розслідування здійснюють слідчі різних відомств, існує потреба розмежування між ними предмета відання.

6. Обсяг предмета відання слідчого у кримінальному провадженні становить сукупність відносин у матеріальному та соціальному середовищі, які пов'язані з учиненим кримінальним правопорушенням та підлягають впливу слідчого відповідно до його компетенції. Кількісна сторона обсягу предмета відання слідчого характеризується кількістю підслідних йому кримінальних проваджень. Межі предмета відання слідчого – це межі сфери впливу слідчого під час його діяльності. Юридичний зміст поняття «компетенція слідчого» включає в себе предмет підпорядкування, права та обов'язки (повноваження), відповідальність, відповідність поставленим цілям, завданням і функціям. Підслідність визначає компетенцію, а предмет відання є складовою характеристикою компетенції.

7. Повноваження слідчого, які стосуються проведення ним процесуальних дій, реалізуються у формі правовідносин активного типу та включають у себе слідчі (розшукові) дії, заходи забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру, повноваження щодо подання та вирішення скарг і клопотань, закінчення досудового розслідування тощо. За результатами дослідження повноважень слідчого щодо проведення (виконання) процесуальних дій, обґрунтовано думку, що повідомлення про підозру є сукупністю процесуальних дій, які характеризують інститут повідомлення про підозру, а не окремим процесуальним рішенням; наукову позицію щодо законодавчого вирішення можливості оскарження слідчому судді відмови слідчого, прокурора в доступі до матеріалів досудового розслідування до його завершення; погляд, що відповідальність за виконання неправильних вказівок прокурора чи рішень суду повинна поширюватись не тільки на слідчого як на виконавця відповідних процесуальних рішень, а й на інших суб'єктів владних повноважень – керівника слідчого підрозділу, прокурора, слідчого суддю.

8. Повноваження слідчого реалізуються через відповідні процесуальні рішення, які матеріалізуються у відповідних процесуальних документах (постанова, клопотання, обвинувальний акт, доручення, повідомлення, виклик, вимога, розпорядження, запит про міжнародну правову допомогу, прохання про тимчасову передачу особи тощо). Рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування та про повідомлення про підозру має бути оформлено відповідною постановою. Процесуальні рішення приймають уповноважені суб'єкти кримінального провадження виключно за ініціативою слідчого, інших його учасників, мають альтернативний характер.

9. Розроблено пропозиції і рекомендації щодо удосконалення законодавства та практики його застосування в контексті предмета дослідження, а саме:

– обґрунтовано необхідність внесення змін до ст. 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» шляхом видалення слів «слідчий, керівник органу досудового розслідування» з п. 19 (сторона кримінального провадження з боку обвинувачення) та посилення на зазначених осіб як учасників кримінального провадження у п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України;

– з метою підсилення процесуальної самостійності слідчого констатовано важливість внесення відповідних змін до змісту ч. 1 ст. 40 КПК України;

– доведено доцільність наділення слідчого профілактичною функцією шляхом доповнення ч. 2 ст. 40 КПК України пунктом 9 (відповідно, п. 9 стане п. 10) такого змісту: «9) уживати заходів щодо виявлення обставини, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, шляхом винесення відповідного клопотання»;

– з метою однакового використання юридичної термінології обґрунтовано доцільність внесення редакційних змін до ч. 5 ст. 218 КПК України «Місце проведення досудового розслідування»;

– запропоновано внести зміни ч. 1 ст. 214 КПК України «Початок досудового розслідування» для однакового тлумачення законодавчих приписів щодо використання у кримінальному провадженні належних доказів;

– з метою позбавлення органів ДКВС невластивої їм функції розслідування обґрунтовано необхідність виключення зі ст. 216 КПК України ч. 6 слів «Слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених на території або в приміщеннях Державної кримінально-виконавчої служби України»;

– надано пропозицію щодо внесення змін до ч. 1 ст. 277 КПК України з метою недопущення зловживань прокурора щодо погодження письмового повідомлення про підозру.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лисецький О. О. Кримінальна процесуальна компетенція слідчого. *Право і суспільство*. 2015. № 6–2. С. 178–182. (Серія «Юриспруденція»).
2. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 16. Т. 2. С. 107–109. (Серія «Юриспруденція»).
3. Лисецький О. О. Компетенція слідчого за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Одеської юридичної академії*. 2016. № 2. С. 398–409.
4. Лисецький О. О. Співвідношення компетенції слідчого з предметом відання та його повноваженнями. *Национальный юридический журнал: теория и практика. National Law Journal: Theory and Practice*. Республіка Молдова, 2016. № 6 (22). С. 137–140.
5. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 19. С. 68–71. (Серія «Юриспруденція»).
6. Лисецький О. О. Кримінальні процесуальні функції слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 3. С. 174–177. URL: http://sej.org.ua/3_2017/51.pdf.
7. Лисецький О. О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в Умовах євроінтеграції України: матеріали всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 берез. 2015 р.)*. Київ, 2015. С. 59–61.
8. Лисецький О. О. Органи досудового розслідування: пошук оптимальної моделі. *Наукове забезпечення досудового розслідування: проблеми теорії та практики: всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 лип. 2016 р.)*. Київ, 2016. С. 318–321.
9. Лисецький О. О. Обсяг і межі предмета відання слідчого. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2016 р.)*. Київ, 2016. С. 108–111.
10. Лисецький О. О. Повноваження слідчого як елемент його процесуальної незалежності. *Теоретичний аналіз і наукові дослідження юриспруденції у світовій науці: матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 16-17 груд. 2016 р.)*. Київ, 2016 р. С. 117–120.
11. Лисецький О. О. Предмет відання слідчого. *Забезпечення прав і свобод людини: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 21 квіт. 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 105–109.
12. Лисецький О. О. Повідомлення про підозру: межі активності слідчого. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.)*. Київ, 2017. С. 43–45.
13. Лисецький О. О., Климчук М. П. Слідчий як носій профілактичної функції у кримінальному провадженні. *Процесуальне та криміналістичне*

забезпечення досудового розслідування: наук.-практ. семінар (м. Львів, 1 груд. 2017 р.). Львів, 2017. С. 50–54.

14. Вознюк А. А., Брисковська О. М., Лисецький О. О. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами Державної аудиторської служби України під час призначення та проведення ревізій у кримінальному провадженні; за заг. ред. С. С. Чернявського. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 40 с.

АНОТАЦІЯ

Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018.

У дисертації здійснено комплексне дослідження теоретичних та практичних проблем діяльності слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Висвітлено історію розвитку уявлень про слідчого. Визначено поняття і структуру правового статусу слідчого як суб'єкта кримінального провадження. Розкрито сутність поняття кримінальних процесуальних функцій слідчого, наведено їх види та здійснено систематизацію. Висвітлено наукові підходи до поняття і структури предмета відання слідчого. Дослідження процесу реалізації повноважень слідчого здійснено в контексті прийняття відповідних процесуальних рішень та вчинення дій. Розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КПК України стосовно удосконалення регламентації діяльності слідчого у кримінальному провадженні.

Ключові слова: слідчий, правовий статус, функції, повноваження, предмет відання, процесуальні дії, процесуальні рішення.

АННОТАЦИЯ

Лисецкий А. А. Следователь как субъект уголовного судопроизводства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2018.

В диссертации проведено комплексное исследование теоретических и практических проблем деятельности следователя как субъекта уголовного судопроизводства. Отражена история развития представлений о следователе на территории современной Украины. Определено понятие и структура правового статуса следователя. Раскрыта сущность понятия уголовных процессуальных функций следователя, представлены их виды и осуществлена их систематизация. Освещены научные подходы к понятию и структуре предмета

ведения следователя, охарактеризованы его объем и пределы. Исследование процесса реализации полномочий следователя проведено в контексте принятия соответствующих процессуальных решений и осуществления действий по применению мер обеспечения уголовного судопроизводства, проведению следственных (розыскных) действий, негласных следственных (розыскных) действий.

В соответствии с предложенной концепцией процессуальных функций, обоснованы и определены уровни полномочий следователя: обусловленные его процессуальным статусом как органа досудебного расследования (начало досудебного расследования, поручение соответствующим оперативным подразделениям проведения следственных (розыскных) действий и негласных следственных (розыскных) действий, принятия процессуальных решений, в том числе по закрытию уголовного производства); как субъекта доказывания (непосредственное проведение следственных (розыскных) действий и негласных следственных (розыскных) действий, а также обращение с соответствующими ходатайствами к следственному судье); как стороны уголовного производства со стороны обвинения (сообщение по согласованию с прокурором лицу о подозрении, составление по результатам расследования обвинительного акта, ходатайства о применении принудительных мер медицинского или воспитательного характера).

Сопоставление результатов проведенных в разные периоды экспериментов по внедрению в Украине «вертикального» подчинения следственных подразделений в то время органов внутренних дел (1989, 2002–2003, 2011–2012 гг.) побудило ученых к внесению различных вариантов реформирования досудебного производства, усиление процессуальной самостоятельности и независимости следственного аппарата от административного воздействия. На этой основе предложено усовершенствовать научную аргументацию относительно целесообразности делегирования функции досудебного расследования по зарегистрированным заявлениям и сообщениям о нетяжких преступлениях сотрудникам оперативных и других подразделений правоохранительных органов (по опыту «полицейского дознания» во Франции, ФРГ, Чехии и многих других европейских странах), а также введения института детективов (сочетание функций следственных и сотрудников оперативных подразделений) с целью упрощения их взаимодействия, экономии ресурсов, повышения эффективности сбора доказательств и раскрытия уголовных преступлений на основе ответственности каждого из субъектов расследования за конечный результат.

Для характеристики процессуальных функций следователя важным является то, что они закреплены в законе как определенные виды, направления его процессуальной деятельности, связанные с реализацией задач уголовного судопроизводства, и осуществляются следователем в пределах полномочий. На основе теории множественности разработана авторская классификация процессуальных функций следователя, включающая в себя основную (приоритетно-ориентированную) функцию досудебного расследования и

производные функции, направленные на решение дополнительных (сопутствующих) задач, и не могут противоречить основной функции. К ним относятся функции обвинения, содействия защите, разъяснительная, профилактическая, разрешения уголовного дела по существу и др.

Предмет ведения следователя – это сфера уголовных процессуальных отношений, которые начинаются с момента получения информации о совершении уголовного правонарушения и требуют от следователя реализации процессуальных полномочий путем реализации уголовных процессуальных функций с целью выполнения задач уголовного судопроизводства. Поскольку во время досудебного расследования функцию расследования осуществляют следователи различных ведомств, существует потребность разграничения между ними предмета ведения.

Разработаны предложения и рекомендации по совершенствованию законодательства и практики его применения в контексте предмета исследования.

Ключевые слова: следователь, правовой статус, функции, полномочия, предмет ведения, процессуальные действия, процессуальные решения.

SUMMARY

Oleksyi Lysetskyi. Investigator as a subject of criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation on Candidate of Legal Sciences Degree on specialty 12.00.09 – criminal proceedings and criminalistics; forensic research; operative search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2018.

This dissertation is concerning on complex research of theoretical and practical issues of investigator's activity as a subject of criminal proceedings. The history of insight's development about an investigator has been highlighted. The definition and structure of investigator's legal status as a subject of criminal proceedings have been specified. An essence of the definition of investigator's criminal proceedings functions has been disclosed; their types have been given and systemized. Scientific approaches to the definition of structure of investigator's competence have been studied. A research of investigator's powers realization has been made in the context of making relevant procedural decisions. Suggestions to amend current CPC of Ukraine with the aim to improve the regulations of investigator's activity in the criminal proceedings have been offered.

Key words: investigator, legal status, functions, powers, competence, procedural actions, procedural decisions.